

Lukáš, Miroslav

Divadelní činnost místních spolků

In: Lukáš, Miroslav. *Divadlo v Mikulově za éry rodu Dietrichsteinů : (od konce 16. století do druhé světové války)*. Vydání první Brno: Filozofická fakulta, Masarykova univerzita, 2019, pp. 111-122

ISBN 978-80-210-9311-9; ISBN 978-80-210-9312-6 (online : pdf)

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/141460>

Access Date: 30. 11. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

DIVADELNÍ ČINNOST MÍSTNÍCH SPOLKŮ

K rozmachu spolků přispěla společensko-politická situace po roce 1848 a poté hlavně vznik Rakouska-Uherska v roce 1867, kdy byla utvořena nová ústava, jejíž součástí byly dva zákony věnované sdružování občanů. Jednalo se o zákon o právu spolkovém a zákon o právu shromažďovacím. Spolky se staly místem setkávání a společenské volnočasové zábavy. Byly hnací silou při vytváření občanské společnosti a významným faktorem určujícím a organizujícím sociální vztahy člověka. Nelze však opomenout i skutečnost, že s sebou současně přinesly i nacionální, sociálně-kulturní a mentální ohraničení. Formování měšťanské společnosti a její aktivní účast ve volnočasových zájmových skupinách se nevyhnulo ani Mikulovu. Nejstarší takovou skupinou byl Měšťanský střelecký spolek (Bürgerlicher Schützen-gesellschaft), který byl založen už v roce 1712. Za ním následoval v roce 1850 Okresní spolek pro hospodářství a vinařství (Bezirksverein für Landwirtschaft und Weinbau). Ve druhé polovině 19. a na začátku 20. století zde pak existovalo asi třicet různých spolků. Mezi nimi například Německý školský spolek (Deutscher Schulverein), podporující pěstování německého jazyka a školství, či Německý tělovýchovný spolek (Deutscher Turnverein). Z židovských spolků lze jmenovat Hilaritas (Geselligkeits-Verein Hilaritas) či sportovní klub Makkhabi.⁵⁶⁸

Velmi rozšířené byly samozřejmě spolky pěvecké či hudební, které měly ve své organizační struktuře také divadelní soubor. Tyto spolky v jistém smyslu navazovaly na zdejší hudební kulturu, jejíž kořeny sahají až ke kardinálu Františku Dietrichsteinovi. Ostatně loretánský a václavský seminář, které kardinál založil, fungovaly až do třicátých let 20. století.⁵⁶⁹ Důležité místo v hudební výchově zaujímal i mikulovské gymnázium,

568 ELSINGER, pozn. 44, s. 153–177.

569 ZEMEK, Metoděj. *Gymnázium Mikulov 1631–1981. Almanach k třístému padesátému výročí založení mikulovského gymnázia*. Brno: Muzejní a vlastivěd. společnost, 1981, s. 40; CZAJKOWSKI, Igor. *Hudební*

v jehož řadách lze ve sledovaném období nalézt řadu výrazných osobností. Mezi lety 1753–1756 tu například působil jako prefekt a profesor filozofie významný představitel řádové hudby Jan Antonín Brossmann (řeholním jménem Damasus a Sancto Hieronymo, 1731–1798). Z jeho tvorby se mimo teoretických spisů zachovalo kolem 20 mší, 60 ofertorií a čtyřdílná kantáta o turecké vojně.⁵⁷⁰ Další výraznou postavou byl Václav Kalous (Simon a Sancto Bartholomeo, 1715–1786), autor řady chrámových skladeb, který od roku 1745 zastával funkci regenschoriho kolejniho kostela sv. Jana Křtitele. Po odchodu z Mikulova pobýval Kalous na piaristickém gymnáziu v Kosmonosích, kde mimo jiné učil i českého hudebního skladatele Františka Xavera Brixiho (1732–1771).⁵⁷¹ Z pozdějšího období lze jmenovat například Josefa Schwarze (1811–1886), jenž v letech 1842–1846 vyučoval na gymnáziu, resp. v loretánském semináři sólovému zpěvu, sborovému zpěvu a hře na hudební nástroje. Schwarz byl v době studií na pražské filozofické fakultě členem sboru opery Stavovského divadla v Praze. Poté, co opustil Mikulov, se stal ředitelem Liechtensteinského pěveckého a hudebního semináře v Kroměříži.⁵⁷² V neposlední řadě je možné zmínit sbormistra, varhaníka a skladatele Ernesta Stoibera (1833–1889), který na piaristickém gymnáziu působil od roku 1845 do roku 1853, kdy odešel do Vídně.⁵⁷³

Nejstarší kulturní aktivity měšťanů by bylo možné hledat ve spojitosti s církevními festiviti v 17. století. Minimálně od začátku 19. století pořádali měšťané též dobročinné akademie. Například v roce 1811 žádal hudební ředitel (Musicdirector) Lorenz Greiner (1775–1846)⁵⁷⁴ knížete Františka Josefa Dietrichsteina o zapůjčení zámeckého kamenného sálu (Steineren Saal) z důvodu pořádání dobročinné akademie společností zdejších přátel hudby (Nikolsburger Musikfreunde).⁵⁷⁵ Tento hudební spolek žádal ze stejného důvodu o zapůjčení zámeckých prostor i v roce 1818.⁵⁷⁶ Samozřejmě nelze opomenout ani činnost Ignaze Rochledera, o níž byla řeč výše. Blíže neurčité ochotnické představení se mělo hrát i 5. dubna 1826, kdy místní ochotníci připravili a uvedli v rámci komponovaného večera krátkou hru k počtě uzdravení císaře.⁵⁷⁷

semináře v Mikulově v období 1895–1939. In *RegioM 2000-2001. Sborník Regionálního muzea v Mikulově*. 2001, s. 87–88.

570 VRBKA, Svatopluk. *Kronika gymnázia Mikulov. Almanach k 370. výročí založení piaristického a 65. výročí vzniku českého gymnázia v Mikulově*. Mikulov: Regionální muzeum, 2001, s. 13.

571 ZEMEK, pozn. 569, s. 24.

572 SVÁTEK, pozn. 171, s. 226.

573 FASTL, Christian. Stoiber Ernst. *Österreichisches Biographisches Lexikon 1815–1950*. Sv. 13 (Lfg. 61, 2009), s. 302.

574 Datum narození a úmrtí je převzato z digitalizovaných matrik. Dostupné online. [cit. 23.2.2016]. URL: <http://www.nikolsburg.eu/OFB/Nikolsburg/vf1_allf.html>.

575 MZA, fond F 18. (Hlavní registratura Ditrichštejnů). Inv. č. 8387, sign. 217 VIIc, kart. 1507, fol. 22.

576 Tamtéž, fol. 18, 20.

577 BÄUERLE, Adolf. *Gott erhalte Franz den Kaiser. Erinnerungsbuch der Unterthanenliebe*. Wien: Anton v. Haykul, 1827, s. 54.

V roce 1847 uspořádal nejméně dvě dobročinné akademie i místní probošt Vincenz Weintridt (1778–1849).⁵⁷⁸ Jejich výtěžky měly být věnovány na založení dětské opatrovny (Kleinkinderbewahranstalt), údajně prvního zařízení tohoto druhu na Moravě.⁵⁷⁹ Na první dobročinné akademii 26. března zazněla pod vedením regenschoriho Josefa Wolfa díla Wolfganga Amadea Mozarta a Josefa Haydna. Tohoto vystoupení se účastnilo 20 zpěváků a 31 instrumentalistů především z řad učitelů. Akademie se znovu opakovala 18. července. Na jejím programu bylo opět Haydnovo dílo, respektive oratorium *Die Schöpfung*.⁵⁸⁰ Bezesporu se jednalo o výraznou kulturní událost, což dosvědčuje také fakt, že se zpráva o ní dostala i na stránky periodika *Wiener Theaterzeitung*, vydávaného Adolfem Bäuerlem (1786–1859).⁵⁸¹

O založení prvního pěveckého spolku se začalo uvažovat minimálně v roce 1860, což dokládá článek z místního týdeníku ze dne 22. 9. 1860 „Aufruf zur Gründung eines Gesangs – Vereins in Nikolsburg“ doplněný citátem německého spisovatele a básníka Johanna Gottfrieda Seumeho (1763–1810): „*Wo man singt, da laß‘ dich ruhig nieder, böse Menschen haben keine Lieder*“,⁵⁸² ve volném překladu: „*Kde se zpívá, tam zklidni se, špatní lidé nezpívají písně.*“ Autor článku se vznikem pěveckého sdružení očekával výrazné obohacení kulturního vyžití v Mikulově, které město vytrhne ze strnulé každodennosti a současně se stane i důležitým spojujícím článkem rozpolcené společnosti.⁵⁸³ Při obecném pohledu do historie města se zdá, že se zdejší měšťané i církevní a školské instituce neustále snažili udržovat bohatý kulturní život. S každou novou generací, se však objevuje jistá kritičnost k nabízenému stavu a potřeba dalšího rozvoje.

K prvnímu pokusu založit pěvecký spolek došlo začátkem roku 1861, kdy se ustanovil Mikulovský mužský pěvecký spolek (Nikolsburger Männergesangs Ve-

578 Weintridt dříve působil jako profesor na vídeňské univerzitě, k jeho posluchačům tehdy patřili například hudební skladatel Franz Schubert (1797–1828), malíř Moritz von Schwind (1804–1871) nebo kníže Josef František Dietrichstein (1798–1858). Kvůli svým liberálním názorům a pro své styky s Bernardem Bolzanem (1781–1848) byl v roce 1834 zbaven profesury a poslán do Retzu, kde působil dalších dvanáct let jako farář, než jej kníže František Josef Dietrichstein (1767–1854) prosadil na místo probošta v Mikulově. K jeho nepřehlédnutelným počínům patří například zřízení večerní školy pro dospívající mládež, dětských jeslí, opatrovny nebo špitálu pro služebné osoby. Tyto realizace také sám financoval. (Srov. KOUDELA, Miroslav – VRBKA, Jiří. *Verbo et exemplo. Dějiny Význačné kolegiální kapituly a kostela sv. Václava v Mikulově*. Mikulov: Regionální muzeum v Mikulově, 2007, s. 57; RICHTER, pozn. 12, s. 231–232; ZEMEK, Metoděj. *Od Voigta k Weintridtovi. Jižní Morava*. 1984, 20, s. 98–99.)

579 KOUDELA – VRBKA, pozn. 578, s. 57.

580 H. W. (Hans Welzl) Musik und Bühne. *Nikolsburger Wochenschrift*. 23. 7. 1904, 44–45(30), s. 1. Žádosti o povolení jsou uloženy v Moravském zemském archivu. MZA, F 72 (Velkostatek Mikulov). Inv. č. 3725, sign. 17, kart. 1286, folio 21, 22.

581 H. W. (Hans Welzl) Musik und Bühne. *Nikolsburger Wochenschrift*. 23. 7. 1904, 44–45(30), s. 1.

582 *Aufruf zur Gründung eines Gesangs-Vereins in Nikolsburg*. *Nikolsburger Wochenschrift für landwirtschaftliche, gemeinnützige Interessen und Unterhaltung*. 22. 9. 1860, I(12), s. 1.

583 Tamtéž.

rein). Předsedou byl dr. Schmidt, členy výboru se stali předseda židovské obce Sigmund Blau, dr. Leopold Götz, K. Lebwohl a dr. Sigmund Schmelkes. Místa sbormistrů obsadily v té době asi nejvýraznější mikulovské hudební osobnosti, Johann Tutschka a Johann Karolus.⁵⁸⁴ Tutschka měl v rámci spolku také vést a učit mladé zpěváky.⁵⁸⁵ Dle personálního složení se zcela jistě jednalo o prestižní sdružení, v němž se soustřeďovaly vlivné osobnosti zdejšího veřejného života, navíc složeného jak z křesťanské, tak i židovské obce.

Jednou ze zajímavých akcí spolku bylo pěvecké vystoupení k oslavě narozenin císaře Františka Josefa I., které se uskutečnilo 18. srpna 1861 na Tichém ostrově (Portz-insel).⁵⁸⁶ Zde, jak už bylo dříve zmíněno, byl počátkem 17. století kardinálem Dietrichsteinem zřízen libosad s letohrádkem a také se tady v pozdějším období konaly různé slavnosti, kterých se účastnil například i císař Leopold I. Možná právě povědomí o významnosti ostrova mělo za následek, že se vystoupení k počtě císaře Františka Josefa I. uskutečnilo právě v těchto místech. V té době však ostrov již nedosahoval svého dávného lesku a o dalších jedenáct let později, v roce 1872, jej dokonce přetnula železniční trať směřující z Břeclavi do Znojma.⁵⁸⁷

Následně však byla činnost Mužského pěveckého spolku utlumena, případně zcela zanikla, neboť o jeho činnosti nejsou dále žádné zprávy. V roce 1862 vyšel v místním týdeníku další článek, opět žehrající na současný stav kulturního vyžití ve městě. Nyní však autor směřoval svůj zájem i k divadelnímu umění a kladl si otázku, proč ve městě ještě nevzniklo ochotnické divadlo, tak jako v jiných mnohem menších městech. Vinu pak přikládal nejednotnosti, vzájemné nevraživosti či náboženským rozporům, které ničí možnosti fungování spolků.⁵⁸⁸

---

584 Die Generalversammlung... *Nikolsburger Wochenschrift für landwirtschaftliche, gemeinnützige Interessen und Unterhaltung*. 28. 1. 1861, 2(4), s. 16.

585 Zum Nikolsburger Gesangsvereine. *Nikolsburger Wochenschrift für landwirtschaftliche, gemeinnützige Interessen und Unterhaltung*. 16. 2. 1861, 2(7), s. 4.

586 Nachrichten aus Nikolsburg... *Nikolsburger Wochenschrift für landwirtschaftliche, gemeinnützige Interessen und Unterhaltung*. 17. 8. 1861, 2(33), s. 3. Slavnosti spojené s osobou císaře Františka Josefa I. pořádaly spolky i v dalších letech, oslavovaly například jeho narozeniny, výročí vlády nebo odhalení jeho pomníku. Velkou výzvou pro prezentaci spolků se rovněž stávalo setkání se zámeckým panstvem, které do Mikulova přijíždělo. 8. září 1892 se například pořádala velká slavnost u příležitosti přjezdu knížete Huga Dietrichsteina a jeho novomanželky do Mikulova.

587 ŠIMŮNEK, pozn. 45, s. 16.

588 „Wir haben kein Theater, wohl wahr, warum gründen wir aber nicht ein Dilletanten-Theater, wie viele kleinere und Kräfte ärmere Städte es haben?“ ... „Wir haben keine Einnigkeit, der eine schmolzt mit dem Andern, der Andere ist wieder einem Andern in Stellung nicht ebenbürtig, beim Dritten endlich sind gar confessionelle Bedenken, und so geht es in's Unendliche fort...“ (Feuilleton. *Nikolsburger Wochenschrift für landwirtschaftliche, gemeinnützige Interessen und Unterhaltung*. 1. 11. 1862, 3(44), s.1.)

Spolek Harmonie

Ke zrodu dalšího spolku došlo v létě 1867, kdy se opět Johann Tutschka a Johann Karolus společně s Josefem Pospischilem a W. Millerem začali pravidelně scházet, aby nastudovali některé Haydnovy kvartety. Z jejich činnosti se pak postupně během jara následujícího roku zformovala myšlenka založit spolek Harmonie (Geselligkeitsvereines Harmonie).⁵⁸⁹ Spolkové stanovy byly místodržitelstvím schváleny 14. 4. 1868.⁵⁹⁰ Předsedou Harmonie byl v letech 1868 a 1869 dr. Sigmund Schmelkes, jeho zástupcem Rudolf Berger a členy výboru Jakob Igl, Johann Karolus, Theodor Koritscher, Josef Lahner, Josef Pospischil, Ferdinand Schmidt a Adolf Rochleder. Ve vedení se postupně střídaly i další významné osobnosti mikulovského společenského života, například Rudolf Berger, Leopold Götz, Karl Lebwohl, Edmund Wuchta či Karl Prinz.⁵⁹¹

Spolek Harmonie byl od počátku rozdělen na tři sekce: hudební, divadelní a recitační. Tomuto rozdělení odpovídaly i komponované večery neboli tzv. hudebně divadelní zábavy (Musikalisch-theatralische Unterhaltung), kde zaznívala hudba, recitovaly se básně a uváděla se divadelní představení. K největším akcím pak patřily silvestrovské a novoroční oslavy. Vedením ochotnického divadla (Dilettanten Theater) byli na počátku pověřeni Moritz Spegele a Karl Prinz, v té době řídící učitel na chlapecké škole. V roce 1870 se k nim přidal Paul Bebar, kterého v roce 1872 vystřídala Luisa Lebwohl.⁵⁹² Divadelní sekce spolku se převážně zaměřovala na krátké jednoaktové veselohry. Z celovečerních her nastudovali například dvě hry od Augusta von Kotzebuea *Die deutschen Kleinstädter* a *Don Ranudo de Colibrados*. Druhá jmenovaná pak byla uvedena 25. listopadu 1872 při příležitosti oslavy stého programu spolku.⁵⁹³ Výjimečně nazkoušeli také autorská díla, jako například hru člena spolkového výboru Jakoba Igl *A.B.C. Schule des Lebens in der Liebe*, napsanou podle Nestroyovy jednoaktové burlesky *Die schlimmen Buben in der Schule*.⁵⁹⁴ Premiéra se konala 28. března 1868, ještě před oficiálním ustanovením

589 Popis vzniku spolku je uveden v pamětní knize spolku: SOkA Mikulov, F 62, NAD 805 (Pěvecký spolek Harmonie Mikulov). Gedenkbuch des Nikolsburger Geselligkeitsvereines Harmonie 1868–1908; Český překlad lze pak najít na: HLAVÁČEK, Petr. Hudba v moravských spolcích do roku 1918. *Geselligkeitsverein Harmonie*. Dostupné online. [cit. 2.2.2016]. URL: <<http://spolky.profitux.cz/m/mikulov/mikulov1.html>>. Více také CZAJKOWSKI, Igor. Hudební spolky v Mikulově ve druhé polovině 19. století, *Jižní Morava*. 2001, **37**, s. 69–79. ELSINGER, pozn. 44, s. 153–177.

590 CZAJKOWSKI, pozn. 24, s. 69–79.

591 ŘEPA, pozn. 286, s. 196.

592 Harmonie. *Nikolsburger Wochenschrift für landwirtschaftliche, gemeinnützige Interessen und Unterhaltung*. 19. 10. 1872, **13**(42), s. 3.

593 SOkA Mikulov, F 62, NAD 805 (Pěvecký spolek Harmonie Mikulov). Gedenkbuch des Nikolsburger Geselligkeitsvereines Harmonie 1868–1908, s. 47.

594 Tamtéž, s. 4; Das Comitee... *Nikolsburger Wochenschrift für landwirtschaftliche, gemeinnützige Interessen und Unterhaltung*. 4. 4. 1868, **9**(14), s. 4.

spolku Harmonie, kdy existoval pouze provizorní výbor. Mimo Jakoba Igla byl autorem divadelních her také Edmund Wuchta. Při desátém výročí spolku byla uvedena jeho hra *Festspiel*,⁵⁹⁵ při silvestrovské oslavě v roce 1892 zase jednoaktová veselohra *In letzter Stunde*.⁵⁹⁶

První oficiální představení Harmonie se uskutečnilo 18. dubna 1868, kdy byla sehrána jednoaktová veselohra *Wenn Frauen weinen* od Adolfa Winterfelda (1824–1889).⁵⁹⁷ Tato hra byla také uvedena 24. 10. 1908 při vzpomínkovém večeru k 40. výročí založení spolku.⁵⁹⁸ Zajímavostí je, že Karl Prinz hrál po čtyřiceti letech stejnou roli, tedy Alberta von Rodena. Pro částečnou představu o pilnosti spolku lze uvést, že se jednalo o program s pořadovým číslem 459.⁵⁹⁹

Na jaře 1871 získala divadelní větev spolku poměrně slušné vybavení. Divadelní ředitel Josef Friedrich Kopp, který v Mikulově se svou společností pobýval v březnu tohoto roku,⁶⁰⁰ jim za 100 guldenů rakouské měny prodal 51 kostýmů, 17 rekvizit zbraní (Waffen) a část knihovny, přesněji 48 knih.⁶⁰¹ K tomuto kroku, jak je zmíněno v pamětní knize spolku, přinutily Koppa „špatné obchody“ z posledního období. Ani v Mikulově nebyla návštěvnost představení příliš dobrá.⁶⁰² Dle počtu kostýmů se lze domnívat, že se divadelní ředitel Kopp zbavil celé či alespoň větší části svého kostýmního fundusu. Bohužel o činnosti uvedeného divadelního ředitele nebyly zatím objeveny žádné zprávy. Je možné, že od roku 1871 už divadelní profesi nevykonával.

Další výrazný přírůstek v inventáři spolku přibyl v roce 1883, kdy jim český malíř Alfons Mucha (1860–1939) namaloval oponu a kulisy. Mucha přijel do Mikulova v prosinci 1881 z Vídně, kde předchozí dva roky pracoval jako malíř kulisy ve firmě Kautsky–Brioschi–Burghardt. Poté, co v roce 1881 vyhořel Ringtheater,

---

595 SOKA Mikulov, F 62, NAD 805 (Pěvecký spolek Harmonie Mikulov). Gedenkbuch des Nikolsburger Geselligkeitsvereines Harmonie 1868–1908, s. 68.

596 Harmonie. *Nikolsburger Wochenschrift*. 31. 12. 1892, 33(53), s. 1.

597 SOKA Mikulov, F 62, NAD 805 (Pěvecký spolek Harmonie Mikulov). Gedenkbuch des Nikolsburger Geselligkeitsvereines Harmonie 1868–1908, s. 4.

598 Tamtéž.

599 Soupis představení vypracovaný na základě informací z pamětní knihy Harmonie nebo z novinových pozvánek je součástí přílohy.

600 Theater. *Nikolsburger Wochenschrift für landwirtschaftliche, gemeinnützige Interessen und Unterhaltung*. 4. 3. 1871, 12–13(9), s. 3; MZA, B 13, sig. 1/12, k. 496, f. 594–600. (Za upozornění na tento archivní pramen děkuji Dominice Poláškové.)

601 „In Folge schlechten Geschäftsganges sah sich Josef Fried. Kopp Direktor einer Theater Gesellschaft veranlasst, seine Theater-Gaderobe zu verkaufen. Das Comité der Harmonie erwarb für den Verein sämtliche Gaderobe, Waffen, und einen Theil der Theater-Bibliothek um den Preis von Hundert Gulden Ö.W.“ (SOKA Mikulov, F 62, NAD 805 (Pěvecký spolek Harmonie Mikulov). Gedenkbuch des Nikolsburger Geselligkeitsvereines Harmonie 1868–1908, s. 36.)

602 Theater. *Nikolsburger Wochenschrift für landwirtschaftliche, gemeinnützige Interessen und Unterhaltung*. 11. 3. 1871, 12–13(10), s. 2.

nejvýznamnější zákazník jeho zaměstnavatele, byl Mucha propuštěn.⁶⁰³ V Mikulově si vydělával portrétováním místní honorace a prací pro kameníka Huga Galluse.⁶⁰⁴ Současně navázal styky se spolkem Harmonie a aktivně se účastnil jeho činností. Když došlo na jaře roku 1883 ke zvětšení sálu na měšťanské střelnici, kde spolek Harmonie vystupoval, podílel se Mucha pravděpodobně i na jeho vymalování.⁶⁰⁵ V dubnu 1883 požádal Muchu tehdejší předseda Harmonie Georg Reischl o zhotovení výše zmíněné opony a kulis.⁶⁰⁶ Muchovo dílo bylo slavnostně představeno na měšťanské střelnici při silvestrovské oslavě v témže roce. V prvním čísle *Nikolsburger Wochenschrift* z 5. ledna 1884 je uveřejněn článek, v němž je kromě jiného detailně popsána opona: „... *v krajině hýřící barvami se zvedá dvorana řeckého templu; mezi sloupy se vznášá blahoslavená postava Thálie s pravíci zvednutou k žehnání; u jejích nohou spočívá jako symbol zpěvu labuť; na schodišti stoupajícím k templu stojí reprezentanti různých kategorií dramatu.*“⁶⁰⁷ Na jevištní dekoraci pak měla být zobrazena krajinná scenerie, v ní pak divadelní sekce v rámci silvestrovského programu sehrála jednoaktovou veselohru Edmunda Brauneho *Der kleine Moltke*.⁶⁰⁸ Opona ani kulisy se bohužel nedochovaly.

O více než padesát let později, v neděli 9. června 1935, byla Alfonsi Muchovi v Mikulově odhalena na hotelu U Lva (Zum Löwen), kde při svém prvním pobytu pobýval, pamětní deska.⁶⁰⁹ V té době se v hotelu U Lva již scházela česká menšina a sídlil zde i místní Sokol. Česká menšina, pro niž byl Alfons Mucha, tvůrce Slovanské epejeje, zcela jistě důležitou postavou, byla rovněž organizátorem akce. Malířův pobyt ve městě byl ovšem spjat s německými obyvateli, jak bylo doloženo

603 MUCHA, Jiří. *Alfons Mucha*. Praha: Mladá fronta, 1982, s. 37.

604 Tamtéž, s. 38; Muchovy vzpomínky na tu dobu jsou velmi idylické: „*Celé město vědělo, že se v hotelu U lva usadil malíř. A tak jsem postupně omaloval a namaloval celé okolí. Všechny strýce a tety, co jich v Mikulově bylo. Všude mě rádi viděli, pro mne to byla škola, modely mě nic nestály. Pak jsem jim vymaloval i divadlo, hrál jsem s nimi, dokonce i na hudebních večerech jsem musel hrát na housle nebo kytaru. Když přišly plesy, byl jsem všude zván, a tak jsem se brzy stal jedním z mikulovských občanů.*“ (MUCHA, pozn. 603, s. 38–39.)

605 Ve svých pamětech se Mucha zmiňuje o tom, že spolku vymaloval divadlo, je tedy možné, že myslel právě tento sál. O oponě se pak zmiňuje na jiném místě. (Srov. MUCHA, pozn. 603, s. 39.)

606 ČERVENÝ, Eduard. Výstava a „Dokumenty slávy“ k sedmdesátému výročí úmrtí Alfonse M. Muchy. In *RegioM 2009, Sborník Regionálního muzea v Mikulově*, 2009, s. 244–248; Zápis z kroniky o rozhodnutí nechat vyrobit kulisy viz SOKA Mikulov, F 62, NAD 805 (Pěvecký spolek Harmonie Mikulov). Gedenkbuch des Nikolsburger Geselligkeitsvereines Harmonie 1868–1908, s. 85.

607 „...*in farbenprächtiger Landschaft erhebt sich die Vorhalle eines griechischen Tempels; zwischen den Säulen schwebt die Huldgestalt der Thalia, die Rechte segnend ausgestreckt; ihr zu Füßen ruht als Symbol des Gesanges ein Schwan; auf den zu dem Tempel emporführenden Stufen sind die Repräsentantinnen der verschiedenen Kategorien des Dramas gelagert.*“ (Feuilleton. *Nikolsburger Wochenschrift*. 5. 1. 1884, 25(1), s. 1.) Překlad je převzat z článku Eduarda Červeného, viz ČERVENÝ, pozn. 606, s. 247.

608 SOKA Mikulov, F 62, NAD 805 (Pěvecký spolek Harmonie Mikulov). Gedenkbuch des Nikolsburger Geselligkeitsvereines Harmonie 1868–1908, s. 86.

609 ČERVENÝ, pozn. 606, s. 247. O odhalení pamětní desky také: Gedenktafelenthüllung. *Nikolsburger Wochenschrift*. 14. 6. 1935, 75(24), s. 6; Maler Mucha an Bürgermeister Zimmert. *Nikolsburger Wochenschrift*. 20. 6. 1935, 75(25), s. 5.

výše. Na Muchu, který na odhalení pamětní desky přijel i se svou manželkou, musela celá událost, zakončená odpolední sportovní slavností sokolské župy,⁶¹⁰ působit do jisté míry rozpačitě. Na jedné straně, jak dokazuje malířova korespondence s Janem Turkem, vrchním celním dozorcem v Mikulově a jedním z organizátorů slavnostního odhalení pamětní desky, Muchovi na této slavnosti velmi záleželo. Snažil se pořadatelům pomáhat a sám dokonce udělal náčrt pamětní desky. Na straně druhé chtěl, aby se akce účastnili i Němci, s nimiž vždy dobře vycházel.⁶¹¹ V roce 1935 ovšem byly vztahy mezi českým a německým obyvatelstvem v Mikulově dosti rozjitřené, což si malíř také sám uvědomoval.

Po svém odjezdu z Mikulova napsal Mucha dopis i mikulovskému starostovi Ignazi Zimmertovi. V dopise, který byl následně otištěn v místním týdeníku, je velmi zdvořilý, děkuje za hezké přijetí a lituje toho, že po tak dlouhém čase, kdy se do Mikulova vrátil, už mnozí z těch, které znal z dřívějšího pobytu, nežijí. Nezakrývá rovněž, že přijel do jiného města, než jaké znal. Ve chvíli, kdy se v dopise začne slavný malíř věnovat i soužití obou národů, respektive národní a politické otázky v Mikulově, jsou jeho slova pouze parafrázována. Mucha měl vzpomenout na minulé volby, které nesplnily očekávání všech voličů, věří ale ve šťastnou budoucnost této země, která bude vytvořena společnou dobrou prací obou národů. „Potom teprve vyjde slunce míru a šťastné spokojenosti. Každý národ může svou vlastní evoluci přijít k nejlepšímu výsledku, aby se nakonec se všemi ostatními národy harmonicky spletl v jeden kvetoucí, žijící věnec.“⁶¹² Závěrečná část dopisu je znovu otištěna v plné verzi. Slavný malíř v ní před rozloučením opět v touze podpořit společné soužití obou národů dodává: „Čím krásnější je jednotlivý květ, tím krásnější je celý věnec. To bych dal na vědomí milému obyvatelstvu Mikulova, aby tím jejich pohled mohl být soustředěn na správný bod práce stojící před nimi...“⁶¹³ Přirovnání soužití obou národů ke květům ve věnci vychází i z Muchova uvažování o umění, které rovněž jednotlivé národy svými „pestrými květy“ činí krásnější.⁶¹⁴

610 Gedenktafelenthüllung. *Nikolsburger Wochenschrift*. 14. 6. 1935, 74(24), s. 6.

611 SOkA Mikulov, G 16, NAD 993 (Sbírka korespondence Muchy Alfonse).

612 Maler Mucha an Bürgermeister Zimmert. *Nikolsburger Wochenschrift*. 20. 6. 1935, 74(25), s. 5.

613 „... Der Schreiber des Briefes geht dann auf das nationale und politische Gebiet über, gedenkt der letzten Wahlen, welche nicht aller Wähler Hoffnungen gestillt haben, glaubt aber, dass die Zukunft diesem schönen Lande, das von allen seinen Kindern geliebt werden muss, und die nur Gutes wollen, durch eine gemeinsame gesegnete Arbeit beider Nation Glück bringen werde. Dann erst wird die Sonne des Friedens und glücklicher, fruchtbarer Zufriedenheit aufgehen. Jede Nation möge ihre eigenen Evolution (Entwicklung) bis in die höchste Möglichkeit verfolgen um zuletzt mit allen übrigen Nationen harmonisch in einen bunten lebenden Kranz verflochten zu werden. Der Brief schließt mit folgenden Worten: Je herrlicher jede einzelne Blume, desto herrlicher der ganze Kranz. Dies möchte ich den lieben Bewohnern von Nikolsburg zur Kenntnis bringen, damit ihre Augen auf den richtigen Punkt der bevorstehenden Arbeit eingesetzt werden...“ (Maler Mucha an Bürgermeister Zimmert. *Nikolsburger Wochenschrift*. 20. 6. 1935, 74(25), s. 5.)

614 „Umění je zrovna tak věčné, jako je věčná cesta člověka k absolutnu, neboť umění svými harmoniemi má mu svítit na cestu. Proto je umění ve stálém vývoji a vždycky několik kroků před lidstvem. Vyrostlé z půdy svého lidu, roste na svých kořenech a zelená se mizou své země a rozkveté vlastním květem, aby bylo vpleteno do společ-

Mucha vnímal, že sílící nacionalismus ohrožuje vztahy obou národů ve společně obývaném prostoru. V důsledku hospodářské krize i vlivem nástupu Adolfa Hitlera k moci v roce 1933 se radikalizoval i nacionalismus jihomoravských Němců. Dokladem této skutečnosti se staly i parlamentní volby v květnu 1935, na které Mucha v dopise narážel, v nichž zaznamenala výrazný úspěch Sudetoněmecká strana Konráda Henleina.⁶¹⁵ Po Mnichovské dohodě v roce 1938 a následném podstoupení pohraničí Československé republiky, a tedy i Mikulova, Německu, byla Muchova pamětní deska na hotelu U Lva stržena.⁶¹⁶

Spolky Nikolsburg a Frohsinn

Kromě Harmonie vznikly v průběhu následujících let v Mikulově i další pěvecké spolky, které pěstovaly divadlo. Z významnějších lze jmenovat pěvecký spolek Nikolsburg (Gesangverein Nikolsburg) a Frohsinn (Gesang und Geselligkeitsverein Frohsinn). Nikolsburg založil na konci roku 1893 stavitel Johann Turetschek.⁶¹⁷ Hlavní oblastí zájmu spolku byl sborový zpěv se zaměřením na německou národní píseň.⁶¹⁸ Spolek měl zkušebnu v hostinci Zum grünen Baum (U Zeleného stromu) v ulici Rudolfstrasse 7, dnešní Pavlovské.⁶¹⁹ Po roce 1908 mělo dojít k fúzi pěveckého spolku s Harmonií.⁶²⁰ Činnost spolku Nikolsburg byla ukončena v roce 1937.⁶²¹

Pěvecký spolek Frohsinn byl založen v roce 1895. Jeho předsedou se stal Leo Rottensteiner, zástupcem Karl Obsieger.⁶²² Frohsinn měl sídlo v hotelu Rose, kde

---

něho věnce s květy ostatních národů. Čím původnější, krásnější bude každý květ – tím krásnější a cennější bude celý věnec.“ (MUCHA, pozn. 603, s. 156.)

615 ŘEPA, Milan. Mikulov v období první republiky. In SVOBODA, Miroslav (ed.). *Mikulov*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny 2013, s. 210.

616 ČERVENÝ, pozn. 606, s. 248.

617 V jeho vedení byli dále advokátní koncipient Heinrich Brunar, učitelé Emanuel Schad (1873–1948), Franz Tichy (1867–?), Franz Bachmann (1870–1941) a dále Karl Hornich (1863–?) a Anton Roth (1866–?) (Gesangverein „Nikolsburg“. *Nikolsburger Wochenschrift*. 23. 12. 1893, 34(51), s. 1.) Data narození a úmrtí jsou čerpána z URL: <http://www.nikolsburg.eu/OFB/Nikolsburg/_ofb1index.html>. Pokud nelze alespoň jedno datum stanovit přesně, není napsáno.

618 ELSINGER, pozn. 44, s. 173.

619 Mimochoodem v období mezi válkami působil ve spolku jako sbormistr dr. Emerich Radda, jenž byl v roce 1920 zvolen poslancem Národního shromáždění za Německou nacionální stranu DNP. (Gesangverein „Nikolsburg“. *Nikolsburger Wochenschrift*. 23. 12. 1893, 34(51), s. 1.)

620 ELSINGER, pozn. 44, s. 173.

621 GOLKOVÁ, Darja – KORDIOVSKÝ, Emil, – ŠULÁKOVÁ Ludislava. Spolkový katastr okresu Břeclav v archivních pramenech. XXII. *Mikulovské sympozium 1992*. Mikulov: Statní okresní archiv Břeclav, 1993, s. 358.

622 Více viz: URL: <http://www.nikolsburg.eu/OFB/Nikolsburg/_ofb1index.html>. Celé složení vedení spolku je uvedeno v týdeníku *Nikolsburger Wochenschrift*. (Geselligkeitsclub „Frohsinn“. *Nikolsburger Wochenschrift* 5. 10. 1895, 35–36(40), s. 1.)

jim také pozdější majitel a zároveň člen spolku Anton Mayer vytvořil v roce 1914 reprezentativní scénu. Pokud spolek Harmonie spolupracoval s profesionálním malířem, Frohsinn rozvinul v roce 1913 spolupráci s profesionálním divadelníkem. Jednalo se o divadelního ředitele a herce Roberta Guttmanna (1869–?).

Robert Guttman a Frohsinn

Guttman přijel do Mikulova poprvé se svou společností v listopadu 1909 a vydržel zde až do poloviny února následujícího roku. Vzhledem k tomu, že strávil část svého života ve Znojmě, byl pro zdejší obyvatele „krajanem“, jehož divadlo by se mělo navštěvovat.⁶²³ Robert Guttman byl také jediným divadelním ředitelem, kterému mikulovský týdeník otiskl podrobnější popis jeho životní kariéry. Ze zmíněného článku vyplývá, že se narodil ve Vídni, ale svá mladá léta prožil u nevlastního otce ve Znojmě. Od 14 let se věnoval malířství a studoval u profesora vídeňské akademie Eduarda von Lichtenfelse (1833–1913). Na jeviště vstoupil poprvé 2. ledna 1889 v Laxenburgu. V dalších letech střídal angažmá a hrál v Triestu, Pule a Varaždině, cestoval také po Rusku a Orientu, poté hrál v divadlech v Curychu, Bernu a Basileji. Účinkoval i ve Dvorním divadle v Sigmaringenu. Od roku 1899 působil v městských divadlech ve Steyru,⁶²⁴ ve Frisachu, ve Völkermarktu či v Braunau am Inn. Později vystupoval i v letním divadle ve slovinském Mariboru nebo v německých městech Göttingen a Gera. „Nyní se však rozhodl,“ jak je uvedeno v závěru medailonu Roberta Guttmanna, „že se vrátí do vlasti a už zde zůstane.“⁶²⁵ Kde se nakonec Guttman usadil, nebylo možné dohledat. Při pohledu na jeho kariéru je však zvláštní, že nikdy nepůsobil ve znojenském divadle, tedy alespoň ne jako divadelní ředitel.

Při své první návštěvě Mikulova oslavil Guttman před vyprodaným hledištěm dvacetileté výročí své divadelní kariéry. Oslava připadla na čtvrtek 16. prosince 1909. Při této příležitosti uvedl se svou společností představení *Der Verschwendter* od Ferdinanda Raimunda.⁶²⁶ Další představení, které měla jeho společnost v té

---

623 „Wir empfehlen unserem Volksgenossen von Stadt und Land unsoemehr das Theater zu besuchen, da Herr Direktor Guttman als Znaimer unser Landesmann ist.“ (Theater. *Nikolsburger Wochenschrift*. 23. 10. 1909, 49–50(43), s. 1.)

624 *Neuer Theater-Almanach*. 1902, 13, s. 527; *Deutsches Bühnen-Jahrbuch*. 1898, 9, s. 413; POLLNER, Martin Thomas. *Das Salz-Kammergut: Grundzüge einer allgemeinen Geschichte des Salzkammergutes und einiger angrenzender Landesteile, mit besonderer Berücksichtigung des Ausseer Landes: eine Gesamtübersicht von den Anfängen bis in die 2. Hälfte des 20. Jahrhunderts*. Wien: M. Th. Pollner, 1992, s. 214.

625 *Theaternachricht. Nikolsburger Wochenschrift*. 4. 12. 1909, 49–50(50), s. 1.

626 *Theaternachrichten. Nikolsburger Wochenschrift*. 25. 12. 1909, 49–50(52), s. 2.

době na repertoáru, *Israel* od Henry Léona Gustava Bernsteina, uvedl v sále restaurace – kavárny Schaffa v židovské čtvrti.⁶²⁷

Robert Guttmann se vrátil do Mikulova v únoru 1913. O tom, jakými hrami bavil zdejší publikum, nejsou bohužel dochovány žádné zprávy. Uvedeno je pouze to, že v polovině měsíce hostoval na „jeho jevišti“ soubor „Original-Tegernseer“ z Bavorska pod vedením ředitele Sterna, který zde uvedl dvě hornobavorské lidové hry se zpěvy a tanci (*Die schöne Millibäuerin von Tegernsee* a *Der zweite Schatz*).⁶²⁸ Nejspíše už bez své společnosti pobýval Guttmann v Mikulově i na konci roku 1913. Začátkem prosince se společně s místními spolky podílel na přípravách a realizaci divadelních představení věnovaných opožděným oslavám 100. výročí bitvy u Lipska. Při této příležitosti uvedl spolek Frohsinn představení *Josef Heyderich oder Deutsche Treue* od německého básníka a vojáka Theodora Körnera (1791–1813), který se aktivně účastnil napoleonských válek a také v nich padl. V tomto představení hrál Guttmann jednu z rolí. Mimoto sám ještě inscenoval čtyři živé obrazy z časů osvobozující války (*Lebenden Bilder aus der Zeit der Befreiungskrieg*).⁶²⁹

Společně se spolkem Frohsinn oslavil Guttmann v Mikulově i začátek nového roku 1914, kdy 1. ledna sehráli novoroční pozdrav, v němž na sebe Guttmann vzal roli Starého roku. Nový rok hrála obyvatelka Mikulova Anna Kreutzer.⁶³⁰ Po první světové válce se Robert Guttmann z mikulovského kulturního života vytratil.

Hostování profesionálních herců v ochotnických souborech, které nebylo v té době neobvyklé, plnilo i důležitou motivační funkci směrem k ochotníkům. Když například 2. února 1914 uváděl v Mikulově dolnodunajovický spolek Traube (Deutscher Geselligkeits-Verein Traube) operetu Karla Zellerera *Der Vogelhändler*, zaskakoval za představitele titulní role profesionální divadelní herec, operetní zpěvák, režisér a znojemský rodák Gustav Stelzer-Kaitan (1871–?),⁶³¹ který tuto roli podle svého vyjádření dobře znal, neboť ji hrál více než 600krát na různých scénách, například v Theater an der Wien, v mnichovském Gärtnerplatztheater či berlínském Friedrich-Wilhelmstädter-Theater.⁶³²

627 Theaternachrichten. *Nikolsburger Wochenschrift*. 25. 12. 1909, 49–50(52), s. 2.

628 Theater in Nikolsburg... *Nikolsburger Wochenschrift*. 8. 2. 1913, 53(6), s. 1.

629 *Nikolsburger Wochenschrift*. 13. 12. 1913, 53(50), s. 2–3.

630 Leipziger Schlacht 1813... *Nikolsburger Wochenschrift*. 27. 12. 1913, 53(52), s. 1.

631 Theater in Nikolsburg. *Nikolsburger Wochenschrift*. 7. 2. 1914, 54(6), s. 1–2.

632 Eine im Sommer 1913... *Nikolsburger Wochenschrift*. 24. 1. 1914, 54(4), s. 2; KOSCH, pozn. 435, s. 948–949. Představení s ochotníky z Dolních Dunajovic nastudoval sbormistr, učitel klavíru a violoncella Robert Doleschal (Dolezal), který se později stal regenschorim u sv. Václava a také členem spolku Frohsinn.

Občasná divadelní představení uváděl také spolek Katholischer Jünglingsverein nebo židovský spolek Hilaritas, jehož kulturním zázemím byla kavárna Schaffa. I tyto spolky povětšinou hrávaly krátké jednoaktové hry. K realizaci větších divadelních projektů docházelo až po roce 1918, kdy mikulovské gymnázium nebo divadelní spolek, fungující pod hlavičkou Německého kulturního svazu (Deutscher Kulturverband), uváděly klasická díla hlavně německé dramatiky. Tato problematika bude rozvedena v kapitole věnující se meziválečnému období.